

Муrowаная Н.

Институт последипломного образования Севастопольского городского гуманитарного университета, г. Севастополь, Украина

КРЕАТИВНЫЕ ОСНОВЫ ИННОВАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ РУКОВОДИТЕЛЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье обоснована структура инновационной культуры личности и руководителя общеобразовательного учебного заведения в частности, раскрыты креативные основы данной дефиниции.

Ключевые слова: инновационная культура личности, инновационная культура руководителя общеобразовательного учебного заведения, структура инновационной культуры личности, структура инновационной культуры руководителя общеобразовательного учебного заведения, креативность, творчество, креативные основы основы инновационной культуры.

Murowana N.

Institute of Continuing Education Sevastopol City University for the Humanities, Sevastopol, Ukraine

CREATIVE FOUNDATION OF INNOVATION CULTURE EDUCATION MANAGEMENT SCHOLAR INSTITUTIONS

In the article the structure of the innovation culture of the person and the head of general educational institutions in particular, revealed the creative foundation of the definition.

Keywords: innovation culture personality, innovative culture director general educational establishment, structure, innovative culture of the individual, the structure of innovation culture director general educational institutions, creativity, creative foundation of innovation culture.

УДК 37.018.32

АНАТОЛІЙ НАТОЧІЙ

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ А.С. МАКАРЕНКА В ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У СУЧАСНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ-ІНТЕРНАТАХ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовується актуальність педагогічних ідей А. Макаренка у реформуванні змісту і форм виховання дітей та підлітків у сучасних загальноосвітніх школах-інтернатах.

Ключові слова: школа-інтернат, підлітки, виховання, виховний процес, взаємодія.

Постановка проблеми. Актуальність теми обумовлена тими завданнями, які на сучасному етапі розвитку України передбачають виховання морально-духовної, компетентної особистості, яка здатна успішно реалізувати себе у соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідження сучасних українських учених (І. Бех, А. Богуш, А. Бойко, М. Боришевський, А. Капська, В. Кузь, В. Оржеховська, Г. Пустовіт, Т. Суценко, Г. Троцько, О. Савченко, О. Сухомлинська та інші) засвідчують, що сучасна система виховання дітей і молоді в Україні перебуває на складній і відповідальній стадії свого розвитку. Спостерігається постійне зниження народжуваності дітей. Зростає кількість хворих дітей і підлітків. Гострою є проблема соціального сирітства. Все більше дітей, підлітків і молоді проявляють асоціальні вчинки і споживацький спосіб життя. Поглиблюється деструктивний вплив умов виховання дітей і підлітків у сім'ях. З'явилися значні обмеження, недостатнє забезпечення тих чи інших матеріальних і духовних інтересів, які є необхідними для повноцінної життєдіяльності сучасних дітей (платні музичні, художні, спортивні школи, студії, гуртки; зруйновані спортивні і ігрові майданчики у дворах населених пунктів тощо). Серед суспільних інституцій, які безпосередньо впливають на процес соціалізації дітей і підлітків, юнацтва, дедалі істотнішу роль відіграють ті, що спеціалізуються на масовій інформації та молодіжному дозвіллі – радіо, телебачення, відео- та аудіозаписи, дискотеки, комп'ютерні ігри, Інтернет тощо).

Особливо актуальними є ці питання для дітей і підлітків, які опинилися у скрутних життєвих умовах і виховуються в закладах інтернатного типу. Сьогодні в Україні існує досить розгалужена мережа закладів державної опіки над дітьми-сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування, а також закладів для дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Нами досліджуються питання виховання і навчання дітей і підлітків у загальноосвітніх школах-інтернатах. Згідно з Положенням про загальноосвітній інтернатний заклад України (від 13.05.93 р. № 138) **загальноосвітня школа-інтернат** – навчально-виховний заклад, який надає допомогу сім'ї у вихованні дітей, реалізації потреб суспільства і держави у загальній середній освіті відповідно до інтересів, здібностей і нахилів особистостей [3]. Об'єктами наших досліджень виступають загальноосвітня школа-інтернат для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [4] та загальноосвітня школа-інтернат зі змішаним контингентом вихованців [1]. Першочерговими функціональними обов'язками цих закладів є забезпечення базових потреб вихованців – надання даху над головою, харчування, мінімальне забезпечення одягом і предметами побуту, освіта. Нерідко діяльність цих закладів і обмежується наданням послуг матеріального характеру. Проте на другий план відходить ще одна термінальна функція інтернатних закладів щодо своїх вихованців – соціалізація як засвоєння культурних норм, оволодіння соціальними ролями, набуття конкретних навичок, необхідних для життя у реальних умовах сучасного суспільства.

В останні роки в Україні відбувається процес реформування державної системи влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яке передбачає розукрупнення великих шкіл-інтернатів, покращення підготовки до самостійного життя дітей через створення будинків сімейного типу, прийомні сім'ї і інші форми.

Не заперечуючи такі заходи з боку державних органів, вважаємо доцільним переосмислити і модернізувати форми і методи виховної роботи з дітьми та підлітками у загальноосвітніх школах-інтернатах і більш результативно та ефективно використати їхній виховний потенціал у сучасних умовах.

Метою статті є обґрунтування необхідності використовувати досвід вітчизняної та демократичної системи виховання за кордоном для створення у загальноосвітніх школах-інтернатах виховних систем, які сприятимуть розвитку особистості кожного вихованця.

Аналіз наукових праць В. Афанасьєва, А. Бондаря, В. Галузинського, Б. Кобзаря, Б. Мельниченка, Є. Костяшкіна, В. Слюсаренка, М. Тайчинова, М. Рякіна та інших, ряду дисертаційних досліджень (С. Болтівець, Є. Постовойтов, Г. Покиданов, Л. Канішевська, Н. Огренич та інші), а також наше дослідження засвідчили, що загальноосвітня школа-інтернат – це складна соціально-педагогічна система, ефективність функціонування якої залежить від її структури, профілю, добору педагогічних, медичних і інших працівників, управління навчально-виховним процесом, контингенту дітей. Ці заклади виховання були і є вдалою формою ефективного поєднання суспільного і сімейного виховання дітей та підлітків, що було підтверджено нами під час вивчення громадської думки серед дорослого населення України.

На запитання «Яким формам виховання дітей-сиріт Ви віддасте перевагу: загальноосвітнім школам-інтернатам, будинкам сімейного типу, прийомним сім'ям?» із 1500 осіб віком 30-60 років 37% віддають перевагу загальноосвітнім школам-інтернатам, 20% – прийомним сім'ям, 11% – будинкам сімейного типу. Опитування було проведене у Львівській, Миколаївській, Запорізькій областях у жовтні 2010 року. Респонденти вважають, що функції психологічної, педагогічної, соціальної корекції та реабілітації дітей і підлітків, які опинилися у скрутних життєвих ситуаціях, найкраще виконують загальноосвітні школи-інтернати, де працюють фахівці з відповідною освітою.

Нами встановлені і певні проблеми у виховній роботі з вихованцями, особливо підліткового віку (10-15 років), загальноосвітніх шкіл-інтернатів, як-то: загальноосвітня школа-інтернат залишається закритим (напівзакритим) закладом виховання, що не сприяє ефективній соціалізації вихованців; життя і побут вихованців, уся життєдіяльність від підйому до відбою регламентується й контролюється дорослими; у більшості шкіл-інтернатів спостерігається «тяжіння» до моделі «школи навчання»: і перша, і друга половина дня зайняті навчанням (уроки, самопідготовка); у вихованців формується психологія «приспосовування» і «споживання» та прагматичного «виконавця», бо для них створюють якнайкращі умови дорослі; навчально-виховний процес здійснюється на основі «суб'єкт-об'єктних» взаємин між

педагогами і вихованцями, що призводить до неуспіху у навчанні і вихованні, постійному дискомфорту та стресових ситуацій; недостатня психолого-педагогічна підготовленість вихователів і вчителів до диференціації та індивідуалізації у роботі з вихованцями; підходи до виховання дітей і підлітків, форми і методи роботи з ними спрямовані в основному на перевиховання, на усунення недоліків у поведінці вихованців, а не на створення умов для розвитку позитивних якостей.

Ми вбачаємо суттєві внутрішні резерви, які дозволять поліпшити результативність і ефективність виховної роботи у загальноосвітніх школах-інтернатах, а саме: демократизація і гуманізація у навчально-виховному процесі через створення виховної системи у школі-інтернаті; координація впливів на особистість вихованця на основі цільових комплексних виховних програм; особистісно орієнтоване інформаційно-методичне забезпечення виховного процесу; впровадження адаптивного управління закладом виховання; створення розвивального виховного середовища в школі-інтернаті; залучення вихованців до різних видів діяльності у взаємодії із педагогами. Крім цього, загальноосвітня школа-інтернат має бути відкритою соціально-педагогічною системою. Це можливо за умови, коли школа-інтернат стане органічною складовою соціального організму суспільства і виконуватиме свої навчально-виховні функції у взаємодії з життям народу.

Уважаємо, що теоретико-методологічними засадами у розробці моделей виховних систем в загальноосвітніх школах-інтернатах мають виступати філософські та психологічні і педагогічні ідеї про соціальну сутність людини, пріоритет її прав, визнання її найвищою цінністю правової держави; засади психолого-педагогічної детермінації становлення, розвитку та функціонування особистості; системний підхід у виховному процесі. Доцільно використати досвід створення виховних систем у школі Самархил, дитячих будинках Я. Корчака, школі Л. Кольберга, школі-господарстві А. Макаренка, школі гуманності В. Сухомлинського, агрошколі-інтернаті О. Католикова, школі О. Захаренка, авторській школі М. Гузика і ін. [2].

При конструюванні виховних систем у загальноосвітніх школах-інтернатах важливо спиратися на педагогічні ідеї видатних педагогів В. да-Фельтре, Й. Песталоцці, К. Ушинського, С. Шацького, В. Сороки-Росинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського.

Унікальним соціально-педагогічним досвідом виховання безпритульних дітей у закладі інтернатного типу виступає педагогічна практика А. Макаренка – видатного радянського, українського педагога. У колонії імені М. Горького, яку очолював Антон Семенович з 1920 по 1928 рік, а потім у комуні імені Ф. Дзержинського досить яскраво й результативно були втілені його педагогічні ідеї. Серед них: **ідея** цінності особистості («якнайбільше вимогливості до людини, але, разом з тим, і якнайбільше поваги до неї»); **ідея** організації життєдіяльності вихователів і вихованців на засадах співдружності («необхідно створити єдиний «виховний колектив», який живе за поняттями відповідальності, честі, взаємодопомоги і товарищескості»); **ідея** формування здорової, духовно багатой особистості («основним прагненням у діяльності педагогічного колективу має бути виховання «естетично і соціально здорових людей»); **ідея** демократичної системи самоврядування у виховному закладі («уся система самоврядування має бути побудована за типом демократичного централізму з якнайширшим розвитком методу повноважень і доручень і з найменшим вживанням дій і рішень «натовпного» типу»); **ідея** органічного поєднання навчання з продуктивною працею учнів («паралелізм роботи і знання ми розглядаємо як вимогу, що визначає зміст освітньої роботи; зовнішньо цей паралелізм може бути виражений лише в стосунках праці та інтересу дітей»); **ідея** праці-турботи («я переконаний, що праця, яка не передбачає створення цінностей, не є позитивним елементом виховання, тому праця, так звана навчальна, і та повинна виходити з уявлення про цінності, які праця може створити»); **ідея** системи виховних впливів («загальна система виховних впливів має бути організована так, щоб вплив живих діячів (вихователів) не передавався безпосередньо дітям, а спрямовувався виключно на створення «мертвих» джерел впливу, організуючи таким чином цілісний вплив колективу) та інші [5].

Видатний педагог розумів, що його непростим вихованцям допоможе лише така система організації виховання, яка навчить їх працювати, боротися за власну честь і гідність, чинити опір негативним проявам. Ось чому А. Макаренко чітко окреслив формулу успіху виховної роботи у керованих ним закладах: «Справжня сутність виховної роботи... полягає... в організації життя дитини» [5: т. 4, с. 235].

Слід визначити, що педагогічні ідеї А. Макаренка є досить плідними і актуальними в оптимізації виховного потенціалу загальноосвітніх шкіл-інтернатів в контексті становлення особистості вихованців. Вони сприяють центрації уваги на особистісному розвитку дитини і створенню цілісної виховної системи в цих закладах виховання. Проведена нами в 2008-2012 роках експериментальна робота у Миколаївській і Херсонській імені Т.Г. Шевченка загальноосвітніх школах-інтернатах для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, по впровадженню гуманістичних ідей А. Макаренка з метою підвищення ефективності виховного процесу засвідчила позитивні результати. Так, Миколаївська загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів № 5 Миколаївської обласної ради реорганізована у Комунальний заклад «Загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів – центр загальної і профільної освіти та комплексної реабілітації» Миколаївської обласної ради – заклад інноваційного типу, в якому на інтеграційній основі створюються умови для різнобічного розвитку дітей від 3 до 18 років з певними соціально-психологічними проблемами в житті (дітисироти, діти із соціально незахищених верств населення, діти-інваліди) і які не мають суттєвих відхилів в інтелектуальному розвитку. У структуру закладу входять: **освітньо-виховний блок**, який створює умови для здобуття вихованцями освіти згідно державних освітніх стандартів, сприяє розвитку пізнавальних здібностей, виховує громадянина України як національно свідому, соціально зрілу особистість; **реабілітаційно-виховний блок**, який сприятиме: подоланню або компенсації існуючих обмежень (фізичних, психічних, соціальних) у вихованців, формуванню компетентностей у різних сферах життя (суспільство, освіта, сім'я, робота, дозвілля), соціальній адаптації вихованців, формуванню суб'єктивності вихованців (здатності успішно вирішувати власні проблеми); **оздоровчо-спортивний блок**, який забезпечує збереження і зміцнення соціального, психічного і фізичного здоров'я вихованців, створює умови для ведення здорового способу життя усіма учасниками навчально-виховного процесу; **творчо-розвивальний блок**, в якому вихованці матимуть можливість задовольняти свої потреби, інтереси у пізнанні навколишнього світу і самих себе, реалізувати свої потенційні можливості у різних сферах життя; **блок профільної підготовки і професійного самовизначення** сприятиме вихованню любові до праці, забезпеченню умов для життєвого і професійного самовизначення вихованців закладу.

Очікувані результати оцінюються за рівнем сформованості у вихованців закладу трьох груп якостей: 1) психофізична готовність вихованця – готовність до режиму навантажень і мобілізації організму на відповідний ритм психофізичної активності. Критерієм психофізичної готовності виступає постійний психофізичний тонус («мажор», оптимізм) при змінних ситуаціях і навантаженнях; 2) інтелектуальна готовність вихованця – готовність до здійснення інтелектуальних функцій – розуміння, мислення, рефлексії, дії Критерієм готовності виступає проявлення тієї чи іншої інтелектуальної функції відповідно до ситуації; 3) соціокультурна готовність вихованця – готовність до вибору і прийняття соціальних ролей і культурних позицій в різноманітних ситуаціях із урахуванням контексту і дій інших учасників ситуацій. Критерієм готовності виступає вміння ідентифікувати ситуацію і здійснювати в ній адекватний тип соціокультурної поведінки.

Ключовими науковими позиціями функціонування закладу визначені:

- демократизація життя в закладі шляхом розвитку самоврядування на основі діалогічного спілкування та гуманних взаємин між педагогами і вихованцями;
- організація в закладі особистісно зорієнтованого виховного процесу;
- створення умов для життєдіяльності вихованців і педагогів, гідних людини;
- утвердження чотирьох найважливіших принципів освіти XXI століття – навчитися пізнавати, навчитися працювати, навчитися жити разом, навчитися жити;
- забезпечення умов для ефективної взаємодії суб'єктів виховної системи школи-інтернату («Поряд і разом!»);
- культивуються культура здоров'я, життєвого самовизначення, праці.

Перші результати функціонування Миколаївської загальноосвітньої школи-інтернату I-III ступенів № 5 в режимі інноваційного закладу підтверджують цінність і актуальність педагогічних ідей А. Макаренка – видатного педагога-гуманіста ХХ століття. У подальшому колектив цього закладу працюватиме над проблемою формування моральних і соціальних цінностей у вихованців через залучення їх до різних видів діяльності.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / Семен Устинович Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Гуманистические воспитательные системы вчера и сегодня [в описаниях их авторов и исследователей] / под общ. ред. докт. пед. наук Н.Л. Селивановой. – М.: Пед. общество России, 1998. – 336 с.
3. Положення про загальноосвітній інтернатний заклад: Наказ Міністерства освіти України № 138 від 13.05.1993 р.
4. Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства Соціальної політики України 10 вересня 2012 року № 995/557.
5. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: В 8 т. – М.: Педагогика, 1983.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2013.

Наточий А.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского, Украина

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИДЕИ А.С. МАКАРЕНКО В ОРГАНИЗАЦИИ ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В СОВРЕМЕННЫХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ-ИНТЕРНАТАХ УКРАИНЫ

В статье обосновывается актуальность педагогических идей А. Макаренко в реформировании содержания форм воспитания детей и подростков в современных общеобразовательных школах-интернатах.

Ключевые слова: школа-интернат, подростки, воспитание, воспитательный процесс, взаимодействие.

Natochiy A.

Mukolayiv V.O. Sukhomlynsky National University Mukolayiv, Ukraine

PEDAGOGICAL IDEAS A.S. MAKARENKO IN THE ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL MANAGERING IN THE MODERN BOARDING SCHOOL UKRAINE

The article explains the importance of pedagogical ideas A. Makarenko in reforming the content forms of education of children and teenagers in the modern general education boarding school.

Keywords: boarding school, teenagers, education, educative process, interaction.

УДК 371.4

БОРИС НАУМОВ

Харьковский национальный педагогический университет
им. Г.С. Сковороды

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ВОСПИТАНИЯ В НАСЛЕДИИ А. С. МАКАРЕНКО

В статье рассматривается вопрос педагогической теории и реальности в наследии А.С. Макаренко. Автор акцентирует вопрос на понимании взглядов А.С. Макаренко относительно этой проблемы. Особое внимание уделяется понятию коллективного воспитания, которое в опыте А.С. Макаренко носит конкретный реальный характер.

Ключевые слова: педагогическая теория, реальность, коллектив в опыте А.С. Макаренко.

Постановка проблемы. Для педагогики ХХІ столетия чрезвычайно важен опыт работы А.С.Макаренко не только в практической деятельности, но и как теоретика. Известны его многочисленные высказывания относительно педагогической науки: “Сколько тысяч лет она существует! Какие имена, какие блестящие мысли Песталоцци, Руссо, Наторп, Блонский! Сколько книг, сколько бумаги, сколько слов! А в то же время пустое место, ничего нет, с одним хулиганом нельзя управиться. Нет ни метода, ни инструмента, ни логики, просто ничего нет. Какое-то шарлатанство”[1: 74].

Главным результатом чтения педагогических книг, пишет А.С.Макаренко, была крепкая и почему-то основательная уверенность, что в его руках никакой науки нет и никакой теории нет, что теорию нужно извлечь из всей суммы реальных явлений, происходящих на моих глазах. А.С.Макаренко отмечал, что ему нужны не книжные формулировки, которые он